

as regression analysis, forecasting, and statistical process control, which enhance organizational efficiency and competitiveness in a volatile market environment.

Keywords: statistics, management, decision-making, forecasting, data analysis, efficiency, strategic planning.

Науковий керівник:

Христенко О. А.,

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувачка кафедри економіки підприємств,
Миколаївський національний аграрний університет*

УДК 332.146.2

Еволюція теоретичних моделей забезпечення конкурентоспроможності підприємства

Єланцева Олена,

здобувачка вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент»

Миколаївський національний аграрний університет

м. Миколаїв, Україна

***Анотація:** У роботі узагальнено теоретичні підходи до забезпечення конкурентоспроможності підприємства та здійснено їх порівняльний аналіз. Розкрито сутність галузево-орієнтованої моделі, ресурсного підходу та інноваційної концепції як ключових напрямів дослідження джерел конкурентних переваг. Обґрунтовано, що модель М. Портера акцентує увагу на впливі зовнішнього середовища та структури галузі, тоді як ресурсний підхід визначає конкурентоспроможність через унікальні внутрішні ресурси і компетенції підприємства. Встановлено обмеження кожного підходу та доведено доцільність їх інтеграції.*

***Ключові слова:** конкурентоспроможність підприємства, конкурентні переваги, стратегічне управління, інноваційна діяльність, ресурсний потенціал, інтеграційна модель.*

У наукових дослідженнях забезпечення конкурентоспроможності підприємства розглядається на основі низки теоретичних моделей, що відрізняються за методологічними підходами та набором чинників формування конкурентних переваг. Зазначені моделі слугують аналітичним інструментарієм для систематизації джерел конкурентних позицій підприємства та обґрунтування управлінських рішень.

Базовою у сучасній теорії конкурентоспроможності підприємства вважається галузево-орієнтована модель конкурентних сил, розроблена М. Портером [6]. У межах цієї концепції конкурентні позиції підприємства формуються під впливом структури галузі та характеру взаємодії між її

учасниками, що визначає рівень прибутковості та стратегічні можливості суб'єктів господарювання. Модель ґрунтується на припущенні, що зовнішнє конкурентне середовище є ключовим чинником, який обмежує або розширює можливості підприємства щодо формування конкурентних переваг.

Аналітична конструкція моделі передбачає дослідження п'яти основних конкурентних сил, зокрема інтенсивності суперництва між існуючими конкурентами, загрози входу потенційних учасників ринку, впливу товарів-замінників, а також переговорної сили постачальників і споживачів. Сукупна дія зазначених сил формує галузеві бар'єри входу, визначає ступінь ринкової влади підприємств і впливає на можливість отримання надприбутків у довгостроковій перспективі.

У межах галузево-орієнтованого підходу конкурентоспроможність підприємства досягається шляхом свідомого стратегічного вибору, що відповідає структурі галузі. Зокрема, реалізація стратегій лідерства за витратами, диференціації або фокусування дозволяє підприємству зайняти вигідну позицію відносно конкурентів, зменшити вплив окремих конкурентних сил або використати їх на власну користь. Таким чином, модель М. Портера створює теоретичну основу для формування конкурентної стратегії підприємства та є інструментом оцінювання привабливості галузі й потенційних напрямів зміцнення конкурентних позицій.

Разом із тим галузево-орієнтований підхід обмежено враховує внутрішні можливості підприємства та динамічність зовнішніх змін, що зумовило розвиток ресурсного підходу. У його межах конкурентні можливості пов'язуються з наявністю та ефективністю використання унікальних ресурсів і компетенцій підприємства [1]. Джерелами конкурентних переваг виступають управлінські здібності, корпоративна культура, репутація та інтелектуальний капітал. Водночас складність оцінювання нематеріальних ресурсів і недостатній облік впливу зовнішнього середовища розглядаються як основні обмеження цього підходу.

Подальша еволюція теоретичних моделей конкурентоспроможності пов'язана з формуванням інноваційної концепції, у межах якої конкурентні переваги розглядаються як тимчасові та такі, що потребують постійного оновлення [5]. У цьому підході ключового значення набуває здатність підприємства до інноваційної діяльності, технологічного оновлення та організаційної гнучкості. Конкурентні позиції формуються завдяки системному впровадженню інновацій, трансформації бізнес-процесів і використанню знань як стратегічного ресурсу [2]. Реалізація таких переваг значною мірою залежить від інституційного середовища та доступу до технологічної інфраструктури.

Порівняльний аналіз галузево-орієнтованої, ресурсної та інноваційної моделей свідчить про перехід до інтеграційних підходів, що поєднують аналіз внутрішніх можливостей підприємства з урахуванням зовнішніх умов його функціонування (табл.).

Узагальнення зазначених моделей дозволяє виокремити ключові фактори забезпечення конкурентоспроможності, зокрема ресурсний потенціал, ефективність управління, стратегічну орієнтацію та інноваційну активність.

Таблиця – Моделі конкурентоспроможності підприємства: порівняльна характеристика

Модель, підхід	Основна ідея	Джерела конкурентних переваг	Роль зовнішнього середовища	Обмеження підходу
Класична галузева модель (М. Портер)	Конкурентоспроможність визначається позицією підприємства в галузі	Стратегічне позиціонування, лідерство за витратами, диференціація, фокусування	Визначальна: структура галузі, рівень конкуренції	Недостатній облік внутрішніх ресурсів і динамічних змін
Ресурсний підхід	Конкурентоспроможність є результатом унікальних ресурсів і компетенцій	Матеріальні та нематеріальні ресурси, знання, управлінські здібності	Вторинна, як умова реалізації потенціалу	Складність кількісної оцінки ресурсів
Інноваційна концепція	Конкурентні переваги мають тимчасовий характер	Інновації, технології, організаційна гнучкість	Висока: технологічні та інституційні умови	Висока залежність від зовнішніх змін
Інтеграційна модель	Поєднання внутрішніх і зовнішніх факторів	Ресурси, управління, інновації, ринкове середовище	Комплексна	Потребує системного управління

Таким чином, теоретичні моделі забезпечення конкурентоспроможності підприємства еволюціонували від галузево-орієнтованих підходів до комплексних концепцій, що поєднують стратегічні, ресурсні та інноваційні аспекти. У сучасних умовах конкурентоспроможність підприємства доцільно розглядати як результат взаємодії внутрішніх можливостей і зовнішніх умов функціонування, що потребує системного та динамічного підходу до її забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Бочарова Ю.Г., Бадіца А.В. Контент-аналіз поняття «конкурентоспроможність підприємства». *Економіка та суспільство*. 2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/4159/4090/>
2. Савенко В.І., Нестеренко І.С., Ключова В.В. Управління конкурентоспроможністю підприємства в сучасних умовах господарювання. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових*

відносин. 2019. Вип. 42. С. 66-76. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/shpebfrv_2019_42_9

3. Фісуненко П.А. Підходи до визначення конкурентоспроможності підприємства : сутність та еволюція поняття. *Бізнес-навігатор*. 2020. Вип. 2 (58). С. 152-161.

4. Шевченко Л.С. Конкурентоспроможність бізнесу (підприємства) : навч. посіб. у питаннях і відповідях. Харків : Право, 2022. 312 с.

5. Influence Mechanism of organizational flexibility on enterprise competitiveness: The mediating role of organizational innovation / G. Ni etc. *Sustainability*. 2020. № 13(1). P. 1-23. DOI: <https://doi.org/10.3390/su13010176>

6. Porter M.E. *On Competition*. Harvard Business Press, 2008. 544 p.

Abstract: *The paper summarizes theoretical approaches to ensuring the competitiveness of an enterprise and carries out their comparative analysis. The essence of the industry-oriented model, resource approach and innovation concept as key areas of research into sources of competitive advantages is revealed. It is substantiated that M. Porter's model focuses on the influence of the external environment and industry structure, while the resource approach determines competitiveness through the unique internal resources and competencies of the enterprise. The limitations of each approach are established and the feasibility of their integration is proven.*

Keywords: *enterprise competitiveness, competitive advantages, strategic management, innovative activity, resource potential, integration model.*

Науковий керівник:

Табацкова Г.В.,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економіки підприємств,

Миколаївський національний аграрний університет

УДК 338

Методи управління ризиками в сільському господарстві

Зізда Наталія,

здобувач вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент»

Миколаївський національний аграрний університет

м. Миколаїв, Україна